

Üst gastrointestinal sistem şikayetleri ile birinci basamağa başvuran kadınlarda gastroözofageal reflü semptomları ile gastroduodenal semptomlar örtüşür

Overlap of symptoms of dyspepsia and gastroesophageal reflux symptoms among women applying to primary care center with upper gastrointestinal system complaints

Arzu TİFTİKÇİ¹, Özlen ATUĞ², Mesut SEZİKLİ³, Filiz TÜRE⁴, Fatih EREN⁴, Ebru EMEKLİ ALTURFAN⁵, Şafak KIZILTAŞ⁶, Nurdan TÖZÜN¹, Neşe İMERYÜZ²

Acıbadem Üniversitesi Gastroenteroloji Bilim Dalı¹, İstanbul

Marmara Üniversitesi Tıp Fakültesi Gastroenteroloji Bilim Dalı², İstanbul

Haydarpaşa Numune E. A. H. Gastroenteroloji Bölümü³, İstanbul

Marmara Üniversitesi Gastroenteroloji Enstitüsü⁴, İstanbul

Marmara Üniversitesi Dış Hekimliği Fakültesi Biyokimya Bilim Dalı⁵, İstanbul

Göztepe E. A. H Gastroenteroloji Bölümü⁶, İstanbul

Giriş ve Amaç: Gastroözofageal reflü, fonksiyonel dispepsi, ve peptik ülser sık karşılaşılan kronik hastalıklardır. Bu hastalıklara ait yakınmaların benzerliği ve birlikte bulunması en uygun tanı ve tedavi yaklaşımını belirlemede zorluklara neden olabilir. Bu çalışmanın amacı birinci basamak sağlık kuruluşlarına üst gastrointestinal sistem şikayeti ile başvuran kadınlarda reflü semptomlarının sıklığı, ağırlığı ve türünü saptamak ve hastaların ne kadarında eş zamanlı gastroduodenal hastalık semptomu olduğunu belirlemektir. **Yöntem:** İstanbul'un Gaziosmanpaşa ve Kartal semtlerinde gezici sağlık taraması sırasında gastrointestinal yakınmalar nedeniyle bir günde başvuran bütün kadınlar çalışmaya alındı. Üst gastrointestinal sistem şikayetlerinin varlığı, sıklığı ve ağırlığı 45 soruluk bir anketle sorgulandı. Veriler SPSS programı ile değerlendirildi. **Bulgular:** Yaşları 21 ile 87 arasında değişen (ortalama 43.3±12.5) 346 kadın sorgulandı. En sık rastlanan şikayet acı regürjitasyonu idi. Bunu retrosternal yanma, retrosternal ağrı ve epigastrik şişkinlik izledi. Olguların %88.5'inde en az iki reflü semptomu (retrosternal ağrı, yanma, acı regürjitasyonu veya yutma güçlüğünden herhangi ikisi) vardı. En az iki reflü semptomu olanların %47.5'inde epigastrik ağrı, %59'unda epigastrik şişkinlik vardı. Epigastrik ağrı; retrosternal yanma, retrosternal ağrı, yutma güçlüğü gibi acı regürjitasyonu dışındaki reflü semptomları ile ilişkili bulundu. Epigastrik şişkinlik ise acı regürjitasyonu, retrosternal ağrı, yutma güçlüğü gibi retrosternal yanma dışında kalan reflü semptomları ile ilişkili bulundu. Semptomları ilaç kullanacak kadar şiddetli olanlarda epigastrik yakınmalar daha sık görüldü. **Sonuç:** Birinci basamak sağlık kuruluşlarında üst gastrointestinal sistem şikayetleri ile başvuran kadınlarda en sık rastlanan semptomlar reflüye aittir. Ancak olguların yarısında semptomlar ülser ya da fonksiyonel dispepsi semptomları ile örtüşür. Hastalık gruplarını ayırmak için anamnezden daha objektif araçlara ihtiyaç vardır.

Anahtar kelimeler: Reflü, örtüşme, kadın, birinci basamak

Background and Aims: Functional dyspepsia, gastroesophageal reflux disease and peptic ulcer are common chronic diseases in the community. Different symptoms may sometimes be observed within these different groups of patients and this kind of overlap may create difficulties in the management and follow-up of these individuals. We aimed to determine the presence, frequency and severity of upper gastrointestinal system complaints and the range of overlapping symptoms among women who applied to primary care centers with complaints of the upper gastrointestinal system. **Materials and Methods:** All women who applied to the mobile primary care polyclinic in the areas of Gaziosmanpaşa and Kartal on the same day with upper gastrointestinal complaints were included in the study. Patients were questioned regarding the presence, frequency and severity of upper gastrointestinal system complaints by the researcher using 45 close-ended questions. The research was descriptive and the results were analyzed by SPSS 8.0 version. **Results:** There were 346 women with an average age of 43.3±12.5. The most common symptom was regurgitation followed by heartburn, retrosternal pain and epigastric fullness. 88.5% of all cases had at least two of the reflux symptoms (heartburn, regurgitation, retrosternal pain or dysphagia). Among the patients with at least two of the reflux symptoms, 47.5% and 59% of them also had epigastric pain and fullness, respectively. There was a correlation between epigastric pain and reflux symptoms other than regurgitation, and also between epigastric fullness and reflux symptoms other than heartburn. Symptoms severe enough to require drug usage were related with epigastric symptoms. **Conclusions:** Gastroesophageal reflux disease is recognized as the most prevalent upper gastrointestinal system complaint of women applying to first-step health care polyclinics. However, half of the women's complaints overlap with ulcer-like or dysmotility-like dyspepsia. In order to differentiate symptom groups, more objective tools than history taking are needed.

Key words: Gastroesophageal reflux, overlap, women, primary care

GİRİŞ ve AMAÇ

Mide sıvısının semptom ve harabiyet yapmaksızın öğürme veya kusma olmadan özofagusa kaçıışına gastroözofageal reflü (GÖR), özofagusta hasar yapsın veya yapmasın semptomlara neden olmasına gastroözofageal reflü hastalığı (GÖRH) denir. GÖR tanısında kesin bir yöntem yoktur. Semptomların varlığı, proton pompa inhibitörlerine yanıt, 24 saatlik intraözofageal pHmetre, impedans ölçümü ve endoskopik bulgularla tanıya varılır. Tanıda altın standart olmadığından gerçek prevalansı saptamak zordur. Hastalık özellikle gelişmiş ülkelerde sıktır, gelişmekte olan ülkelerde de beslenme alışkanlıklarının değişmesi ile birlikte sıklığının giderek arttığı sanılmaktadır (1). Ülkemizde serbest toplumdaki sıklığı iki ayrı çalışmada %20 ve %68 (yarısından fazlasının şikayeti hafif) bildirilmektedir (1, 2). Birinci basamak sağlık birimlerine üst gastrointestinal sistem (GİS) şikayetleri ile başvuran hastalardaki sıklığı bilinmemektedir.

Üst GİS yakınmaları ile birinci basamak sağlık birimlerine başvuranlar klinik ve endoskopik olarak incelendiğinde sıralama çalışılan toplumun özelliğine göre değişmekle birlikte ilk 2 sırayı gastroözofageal reflü ve fonksiyonel gastroduodenal hastalıklar, üçüncü sırayı peptik ülser alır. Bu hastalıkların görülme sıklıkları ve süreğen seyirleri dikkate alınırsa üst GİS şikayetleri ile başvuran kimselerde, en kısa zamanda en az masrafla en doğru tanıya ulaşmanın hasta ve toplumun sağlık ve refahı için ne kadar önemli olduğu anlaşılır.

Araştırılmamış dispepsi ile birinci basamak sağlık birimine başvuran bir hastada yapılacak ilk iş anamnezle GÖRH ile gastroduodenal hastalıkları ayırmaktır. Her ne kadar haftada bir defadan çok retrosternal yanma ve/veya acı regurjitasyonu yakınması olanlarda tanı GÖRH ise de günlük uygulamada birden çok yakınmanın ve hastalığın bir arada bulunması tanıya ulaşmayı zorlaştırır (3). Kaldı ki sadece anamnez ve fizik muayene ile doğru tanıya ulaşma oranı en tecrübeli uzmanlar için bile %80 civarındadır (4). Ülkemiz için bir başka zorluk ta GÖRH ve araştırılmamış dispepsi ile ilgili yaklaşım kılavuzlarının *Helikobakter pilori* (*Hp*) prevalansı düşük ülkelere ait veriler kullanılarak hazırlanmış olmasıdır.

Bu çalışmanın amacı birinci basamak sağlık birimine üst GİS şikayetleri ile başvuran ve pratisyen hekimler tarafından değerlendirilen kadınlarda

reflü semptomlarının sıklığını, türlerini, ağırlığını belirlemek, anamnezle GÖRH tanısı koyulanlarda fonksiyonel ve organik gastroduodenal hastalıklara ait semptomların ne sıklıkta görüldüğünü saptamaktır.

GEREÇ VE YÖNTEM

İstanbul'un Gaziosmanpaşa ve Kartal semtlerinde gezici sağlık taraması sırasında bir günde başvuran bütün kadınlar çalışmaya alındı. Demografik veriler, özgeçmiş, kullanılan ilaçlar kaydedildi. Retrosternal yanma, acı regurjitasyonu, retrosternal ağrı, yutma güçlüğü başlıkları altında reflü semptomlarının varlığı, sıklığı (günde, haftada, ayda, yılda), şiddeti (dayanılmayacak kadar şiddetli yanma 10 ve ancak hissedilen yanma 1 ile ifade edilerek 1'le 10 arasında), yaşam ve iş kalitesi üzerindeki etkileri (0 etkilemiyor, 4 günlük işlerimi engelliyor) sorgulandı. Doktora başvurma ve ilaç kullanma davranışı araştırıldı. Ayrıca bütün hastalara bir önceki yıl içinde toplam 2 ay ve daha uzun süre boyunca epigastrik ağrı, şişkinlik, erken doyma, bulantı, kusma yakınmalarının olup olmadığı soruldu. Veriler SPSS 8.0 programı ile değerlendirildi. Sürekli veriler ortalama \pm standart sapma olarak ifade edildi. Nominal ve sürekli veriler sırasıyla ki-kare ve student t-test ile karşılaştırıldı, $p < 0.05$ istatistiki olarak anlamlı kabul edildi.

BULGULAR

Yaşları 21 ile 87 arasında değişen (ortalama 43.3 ± 12.5) 346 kadın sorgulandı. Çalışmaya katılan kadınlardan 217'si hiç sigara içmemiş, 43'ü halen içiyor, 3'ü ise bırakmıştı. En sık rastlanan şikayet acı regurjitasyonu idi. Bunu retrosternal yanma, retrosternal ağrı ve epigastrik şişkinlik izledi (Tablo 1).

En sık rastlanan reflü semptomu acı regurjitasyonu, 250 kadında görüldü (%72.3). Semptom

Tablo 1. Hastaların şikayetlerinin semptomlara göre dağılımı

Semptom	Sayı	%
Retrosternal yanma	220	63.6
Acı regurjitasyonu	250	72.3
Retrosternal ağrı	217	62.7
Yutma güçlüğü	122	35.3
Epigastrik ağrı	140	40.5
Epigastrik şişkinlik	172	49.7
Bulantı	158	45.7
Kusma	59	17.1
Ruminasyon	115	33.2

şiddeti olguların %78'inde 5 ve üzerinde puan aldı, olguların %73'ünde yakınma yarım saat ya da daha uzun sürüyordu. Olguların %31.2'sinde her gün, %43.2'sinde haftada bir acı regurjitasyonu oluyordu. Yine bu hastalardan %59.2'sinde noktürnal yakınma vardı. Hastaların %16.8'i bu nedenle hekime başvurmuş ve hepsi ilaç kullanmıştı. Yakınmaları nedeniyle herhangi bir zamanda işe gidemeyen ya da planladığı aktiviteyi değiştirenlerin oranı %21.6 idi (Tablo 2).

Olguların %63.6'sında retrosternal yanma yakınması vardı. Bu olguların %78.4'ünde yakınmanın şiddeti 5 ve üzerinde puan aldı. Hastaların %31.8'inde her gün, %46.4'ünde haftada bir kez yanma vardı. Olguların %50'sinde yanma başlayınca yarım saatten uzun sürüyordu. Günlük hayat olguların %11.8'inde sıklıkla, %24.1'inde ise ara sıra etkileniyordu. Bu yakınmayla hastaların %40.9'u daha önce hekime başvurmuş ve bunların hepsi ilaç kullanmıştı. Yanma nedeniyle işe gitmeyen ya da planladığı aktiviteyi değiştiren hastaların oranı %34.5 idi (Tablo 2).

Retrosternal ağrı 217 kişide bulundu (%62.7). Ağrı olguların %75'inde ortadan daha şiddetliydi. Hastaların %34.6'sı her gün, %43.8'i haftada bir gün retrosternal ağrı hissediyordu. Ağrı olguların %51'inde başlayınca 30 dakikadan uzun sürüyordu. Retrosternal ağrı hastaların %47.9'unda eforla, %53.9'unda nefes almakla, %19.4'ünde yutma ile ilişkiliydi. Olguların %12.9'u hekime başvurmuş ve bunların hepsi ilaç kullanmıştı. Bu yakınma nedeniyle hastaların %24'ünün işe gitmediği ya da planladığı aktiviteyi değiştirdiği öğrenildi (Tablo 2).

Yutma gücüğü %35.3 oranında saptandı. Hastaların %36.1'i her gün, %38.5'i haftada bir kez yutmakta güçlük çekiyordu. Olguların %59'unda güçlük orta şiddette ya da ortadan daha şiddetliydi. Yutma gücüğü hastaların %34.4'ünde sıvı besinlerle, %58.2'sinde katı besinlerle ilişkiliydi. Bu hastalardan %43.4'ünün yutma gücüğü şiddeti veya sıklığı son sene içinde artış göstermişti. Hastaların %8.2'si sıklıkla, %23.8'i ise ara sıra günlük işlerine ara vermek zorunda kaldıklarını belirtti. Bu yakınma ile hastaların %8.2'si hekime

başvurmuş ve bunların hepsi ilaç kullanmıştı (Tablo-2).

Olguların %88.5'inde birden fazla reflü semptomu (acı regurjitasyonu, retrosternal ağrı veya yanma, yutma gücüğü yakınmalarından herhangi ikisi) vardı. En az haftada bir defa bir reflü semptomu olanların %47.5'inde epigastrik ağrı, %59'unda epigastrik şişkinlik vardı. Epigastrik ağrı; retrosternal yanma, retrosternal ağrı, yutma gücüğü gibi acı regurjitasyonu dışındaki reflü semptomları ile ilişkili bulundu. Epigastrik şişkinlik ise acı regurjitasyonu, retrosternal ağrı, yutma gücüğü gibi retrosternal yanma dışında kalan reflü semptomları ile ilişkili bulundu. Semptomları ilaç kullanacak kadar şiddetli olanlarda epigastrik yakınmalar daha sık görüldü. Sigara içenlerle içmeyenler arasında retrosternal yanma, acı regurjitasyonu, yutma gücüğü, epigastrik ağrı, bulantı ve kusma yönünden istatistiki olarak bir fark yoktu ($p>0.05$). Buna karşın epigastrik şişkinlik, ruminasyon sigara içenlerde anlamlı olarak daha fazla idi ($p<0.05$).

TARTIŞMA

Bu çalışmada birinci basamak sağlık ünitesine üst GİS yakınması ile başvuran kadınlar reflü ve dispepsi semptomlarının varlığı ve birlikteliği bakımından değerlendirildi. Olguların %88'inde en az bir reflü semptomu vardı. En sık rastlanan reflü semptomu acı regurjitasyonu, en sık ilaç kullanma nedeni ise retrosternal yanma idi. Retrosternal ağrı ve yutma gücüğünden yakınanlar günlük aktiviteleri bu nedenle olumsuz yönde etkilediği halde daha az hekime başvurmuştu. En sık rastlanan gastroduodenal semptom şişkinlikti, bunu bulantı ve ağrı izledi. Anamnezle reflü tanısı alanların yaklaşık %60'ında dispeptik bir yakınma da vardı. Epigastrik şişkinlik ile acı regurjitasyonu, epigastrik ağrı ile retrosternal yanma daha fazla birlikteydi.

Retrosternal yanma epidemiyolojik çalışmalarda GÖRH'nin klasik semptomu olarak kullanılmaktadır. Fonksiyonel GİS hastalıkları soru formunun mektupla yanıtlanması şeklinde yapılan bir çalış-

Tablo 2. Reflü semptomlarının şiddeti, sıklığı, iş ve yaşam kalitesine etkisi, doktor başvurusu

%	Şiddetli	Her gün	Her hafta	10 dk. dan uzun	Yaşam kalitesini bozuyor	İşe gitmiyor	Doktora gidiyor
Retrosternal yanma	78.4	31.8	46.4	80	35.9	34.5	40.9
Acı regurjitasyonu	78	31.2	43.2	73	21.6	21.6	16.8
Retrosternal ağrı	75	34.6	43.8	82	35.5	24	12.9
Yutma gücüğü	59	36.1	38.5	47	32	32	8.2

mada mektupları yanıtlayan 5430 hastada geçen 3 ay içerisinde özofageal semptom %42, gastroduodenal semptom %26 oranında bildirilmiştir. Yanma %33 civarında olup bu olguların tamamına yakını da bu nedenle doktora başvurmuşlardır (5). Sağlıklı gönüllü 385 kişinin kontrol olarak alındığı bir çalışmada bu grubun %7'sinin her gün, %14'ünün haftada bir, %15'inin ayda bir, total bakıldığında %36'sının en azından ayda bir retrosternal yanmasının olduğu ortaya koyulmuştur (6).

Dünyada üst GİS şikayetlerinin görülme sıklığı ve dağılımı toplumlara göre farklılık göstermektedir. Amerika'da yapılan bir çalışmaya (5) göre en sık üst GİS semptomu reflü iken Kanada'da yapılan bir çalışmada (7) dismotilite semptomlarının daha sık olduğu belirtilmiştir. Bizim çalışmamızda üst GİS semptomu ile başvuran kadınların %88.5'i en az iki reflü semptomu yakınması bildirmiştir. Bulduğumuz sıklık bekleneceği gibi yurdumuzda daha önce serbest toplumda yapılan çalışmalarda bulunan değerlerden daha yüksektir. Mungan ve arkadaşlarının dört farklı şehirde rastgele seçilen 585 kişide yaptıkları çalışmada erişkinlerin %43.6'sında seyrek, %22.6'sında sık ve %3.1'inde devamlı reflü olduğu saptanmıştır (2). Bor ve arkadaşlarının 8857 kişilik bir popülasyondan rasgele seçilmiş 630 kişi üzerinde geçerlilik ve güvenilirliği kanıtlanmış bir anket formu kullanarak yüz yüze yaptıkları görüşmelerle belirledikleri reflü sıklığı acı regurjitasyonu kriter alınır %15.6, retrosternal yanma kriter alınır %10'dur. Bu çalışmanın rakamları Batılı toplumlarda bulunan rakamlara yakındır (8).

Bizim çalışmamızda da daha önce ülkemizde yapılmış başka çalışmalarda olduğu gibi en sık rastlanan reflü semptomu acı regurjitasyonudur. ABD ve diğer Batılı ülkelerde ise hastalık retros-

ternal yanma ile ortaya çıkmaktadır. Semptom farklılığının nedeni bizim toplumumuzdaki yüksek *Hp* pozitifliği olabilir. *Hp* oluşturduğu korpus gastriti ile asit sekresyonunu azaltır ve sonuçta reflü olan materyalin daha az asidik olmasına neden olabilir. Kişiler regürjitasyonu daha rahat hissederken yanma hissi fazla oluşamayabilir.

Çalışmalarda ortaya çıkan bir başka ilginç veri reflüye eşlik eden semptomlarla ilişkilidir. İzmir çalışmasında patolojik reflü tanımlayan olguların %42'si eşlik eden dispeptik semptom tanımlanmaktadır (8). Bizim çalışmamızda da en az bir reflü semptomu olanların %47.5'inde epigastrik ağrı, %59'unda epigastrik şişkinlik vardı. Bizim çalışmamızdaki örtüşme oranı Bor ve arkadaşlarının çalışma oranlarına yakındır. Bor'un çalışmasında retrosternal yanması ön planda olan olguların üçte birinde ve acı regurjitasyonu ön planda olan grubun yarısında yakınma şiddeti ağır veya çok ağır olarak tanımlanmıştır. Bizim çalışmamızda ise bu oran %78'lere çıkmaktadır, ama bu sonuçları yorumlarken semptom şiddetinin ifadesinde kültürel farklılığın oynadığı rol göz önüne alınmalıdır. Hastalarımızda epigastrik ağrı ile retrosternal yanmanın, şişkinlik ile de acı regurjitasyonunun sıklıkla birlikte bulunması bu semptomları doğuran ortak bir fenotipe işaret edebilir, bu bakımdan daha geniş hasta gruplarında çalışılmalıdır.

Sonuç olarak, birinci basamak sağlık kuruluşlarında üst GİS şikayetleri ile başvuran kadınlarda en sık rastlanan semptomlar reflüye aittir. Ancak olguların yarısında semptomlar ülser ya da fonksiyonel dispepsi semptomları ile örtüşür. Hızlı ve doğru tanı koyup etkin bir tedavi sağlayabilmek için anamnezden daha objektif araçlara ihtiyaç vardır.

KAYNAKLAR

1. Kitapçioğlu G, Mandiracioğlu A, Bor CC, et al. Overlap of symptoms of dyspepsia and gastroesophageal reflux in the community. *Turk J Gastroenterol* 2007;18:14-9.
2. Mungan Z, Demir K, Onuk MD, et al. Characteristics of gastroesophageal reflux disease in our country. *Turk J Gastroenterol* 1999;10:101-8.
3. Talley NJ, American Gastroenterological Association medical position statement: evaluation of dyspepsia. *Gastroenterology* 2005;129:1753-5.
4. Talley NJ, Weaver AL, Tesmer DL, et al. Lack of discriminant value of dyspepsia subgroups in patients referred for upper endoscopy. *Gastroenterology* 1993;105:1378-86.
5. Drossman DA, Li Z, Andruzzi E, et al. U.S. householder survey of functional gastrointestinal disorders. *Dig Dis Sci* 1993;38:1569-80.
6. Nebel OT, Fornes MF, Castell DO. Symptomatic gastroesophageal reflux: incidence and precipitating factors. *Am J Dig Dis* 1976;21:953-6.
7. Tougas G, Chen Y, Hwang P, et al. Prevalence and impact of upper gastrointestinal symptoms in the Canadian population: findings from the DIGEST study. *Domestic/International Gastroenterology Surveillance Study. Am J Gastroenterol* 1999;94:2845-54.
8. Bor S, Mandiracioğlu A, Kitapçioğlu G, et al. Gastroesophageal reflux disease in a low-income region in Turkey. *Am J Gastroenterol* 2005;100:759-65.